

Društvene novice

REDNI LETNI OBČNI ZBOR SLOVENSKEGA ETNOGRAFSKEGA DRUŠTVA je bil letos na Rožniku 25. junija 1970.

Vodil ga je D. Predan. O delu upravnega odbora sta poročala tajnik M. Ramovš in blagajničarka H. Ložarjeva.

Čeprav je tajnik obžaloval, da vseh načrtov ni bilo mogoče uresničiti, pa moremo vendar z veseljem ugotoviti, da je postal življenjski ritem društva živahnější. K temu so zlasti pripomogli mesečni sestanki, ki smo jih letos prvič redno prirejali vsako prvo sredo. Prvi štirje sestanki so bili posvečeni etnografskim ustanovam; o delu, uspehih in problemih Glasbeno narodopisnega inštituta, Inštituta za slovensko narodopisje pri SAZU, Slovenskega etnografskega muzeja in Stoličice za etnologijo so govorili njihovi predstavniki. Na petem sestanku je N. Kuret predaval o skrivnosti maske, na šestem smo prikazali nekaj etnografskih filmov, na sedmem je N. Kuret pripovedoval o svojih etnografskih vtisih s potovanja po Mehiki, na osmem pa je M. Matičetov predaval o duhovinu. Vsa predavanja so bila sorazmerno dobro obiskana, le študentov naj bi prišlo več.

Odbor je skupno s predstavniki ustanov in prof. Gavazzija iz Zagreba sestavil načrt tem za etnografske filme, ki naj bi jih posnela ekipa Inštituta za etnografski film iz Göttingena (Zah. Nemčija) pri nas. Izbranih je bilo 26 tem, od katerih naj bi prišlo 15 najprej na vrsto (Izdelovanje cokol, Spravljanje sena v dolino, Lov na polhe, Izdelovanje živinskih zvoncev, Pridelovanje bučnega olja, Pridelovanje olivnega olja, Požigalništvo, Kritje s slamo, Trniči, Mlatev s cepci, Oranje z ralom).

Tudi denarno nismo v prevelikih škripcih. Vir dohodkov so bili deloma izkupiček od publikacij, članarina in priložnostni darovi, tako da smo za nekaj časa vsaj za Glasnik brez skrbi.

O delu celjske sekcije je poročal D. Predan in omenil, da bo gradivo, ki ga je zbrala (in ga še bo) na Paškem Kozjaku, prihodnje leto pripravljeno za tisk in objavljeno najbrž v Celjskem zborniku.

V razpravi po poročilih je predsednik N. Kuret še enkrat poudaril velik pomen rednih sestankov in rednega izdajanja Glasnika, ki je z objavljanjem bibliografije postal nepogrešljiva narodopisna publikacija. Hkrati pa je potožil, da Slovenski etnografski muzej premalo sodeluje z društvom, saj naletijo vse njegove pobude na gluha ušesa.

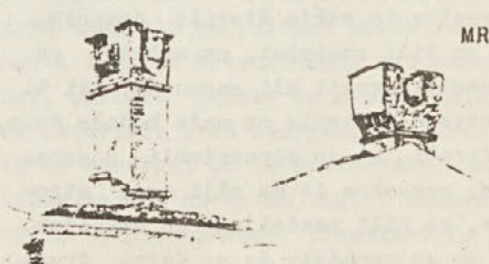
Z. Kumrova je kot urednica Glasnika prosila za več sodelovanja, ker je treba skrbeti tudi za prijetno vsebino in obliko, ne le za strokovno neoporečnost.

Prof. Kramolc je opozoril, da se v zadnjem času pojavljajo med šolskimi knjigami pesmarice, v katerih prevladujejo pesmi drugih narodov, slovenske pa so v manjšini.

Dokaj časa je bilo posvečeno razpravi o kongresu Zveze folkloristov Jugoslavije, ki naj bi ga v letu 1971 organiziralo Slovensko etnografsko društvo. Sklenjeno je bilo, naj bi se vsi referati nanašali le na eno temo, pregledala naj bi jih posebna strokovna komisija (neustrezne celo zavrnila), sicer pa naj prevzame organizacijo kongresa poseben odbor. Nujno je treba preprečiti naval nepomembnih referatov in preraštetati tudi seznam inozemskih udeležencev.

O drugem delu društva ni bilo posebnih predlogov, marveč je skrb zanj prepущena odboru.

Po razpravi o poročilih je bila na predlog nadzornega odbora soglasno odobrena razrešnica dosedanjemu upravnemu odboru in izvoljen novi, ki ga sestavljajo: dr. N. Kuret (predsednik), M. Ramovš (tajnik), H. Ložarjeva (blagajničarka), dr. Kremenšek, P. Šarfova, A. Novakova, J. Bogataj, dr. Hrovatin, D. Predan, dr. T. Cevo, ing. Ravnikar. V nadzorni odbor so bili izvoljeni dr. Vođušek, dr. Matičetov in prof. Kramolc.

Kongresi in posvetovanja

17. KONGRES JUGOSLOVANSKIH

FOLKLORISTOV V POREČU

9.-13.sept.1970

Malo, obalno istrsko mestece je utripalo v svojem vsakdanjem živahnem ritmu, ko so v sončnem poznopoletnem jutru - po ozkih, s kvadratnimi kamni tlakovanih krivenčastih ulicah, ob starinskih visokih hišah, v katerih se blešči trgovinice s srebrnim filigranom, koralnim nakitom in spominki - hiteli narodopisci iz vse Jugoslavije in gostje iz inozemstva proti "Istarski sabornici", na otvoritev letošnjega kongresa. Organizator je bilo tokrat Društvo folklorista Hrvatske, ki se je zelo potrudilo, da bi se udeleženci dobro počutili in da bi kongres uspel tudi po strokovni plati. Istrska sabornica - lepo restavrirana dvorana z baročnim stropom, že davno predelana iz stare gotske cerkve - je bila ravno pravšnja za plenarne sestanke, medtem ko so sekcije zasedale v manjših prostorih bližnjega hotela. Žal so morali biti udeleženci nastanjeni v več hotelih, tudi zunaj mesta, tako da je bilo malo priložnosti za osebne stike in pomenke, ki so na kongresih vsaj tako pomembni kot poslušanje referatov in diskusija.

Spričo tega, da so bile kongresne teme zelo obsežne in splošno zastavljene, se je v treh plenarnih zasedanjih in dvanajstih sekcijah zvrstilo čez 100 referatov od 135 prijavljenih, kar je odločno preveč. Že prvo temo - Ljudska ustvarjalnost Istre - bi se dalo obdelati z nekaj obsežnejšimi referati, ki bi na pregleden način orisali podobo istrske ljudske kulture, namesto da so se že prvi dan zvrstili kratki prikazi, deloma le opisni, ki so ponavljali že znane stvari. Pri drugi temi - Perspektive ljudske ustvarjalnosti v sodobnosti - ni bilo tolikšne gneče, vendar je tudi tokrat za diskusijo zmanjkalo časa, čeprav so jo nekateri referati izzivali. Med referati na tretjo temo - Metode zbiranja, raziskovanje ter znanstvenega in estetskega vrednotenja ljudske ustvarjalnosti - je bilo nekaj inozemskih gostov in večje število domačih. Nekateri so bili zanimivi, na splošno pa niso prinesli novosti ali spoznanj, ki bi lahko bistveno vplivala na naše bodoče delo.

Referati, ki so obravnavali posebna vprašanja, pomembna le za ožji krog strokovnjakov, so bili razdeljeni po sekcijah. Prve tri so se nanašale še na Istro, druge pa so imele za okvir razpravljanj naslednje teme: 4. Sodobni pojavi v ljudskem izročilu; 5. Posebni etnični in etnosociološki proble-

mi v sodobnosti; 6. Problemi razvrščanja oblik večglasja; 7. Naloge in vidiki raziskovanja otroškega folklorja; 8. Magija v ljudskem življenju; 9. Ljudske anekdote; 10. Problemi etnokoreologije; 11. Problemi ljudske instrumentalne glasbe; 12. Narodno in splošnočloveško v ljudskem besednem izročilu.

Za vsako sekcijo je bilo prijavljenih povprečno po deset referatov. Ker pa nekateri referenti, zlasti iz inozemstva, niso mogli priti na kongres, se je število vendarle zmanjšalo in je ostalo razmeroma dovolj časa za svobodno razpravljanje o zastavljenih problemih. Kljub temu se ni moglo ubraniti vtisa, da so bile nekatere sekcije ustanovljene le zaradi referatov, ki jih sicer ne bi bilo mogoče uvrstiti pod nobeno drugo točko kongresnega programa in se je prireditelj tako spretno izognil oddelka "Razno". Najbrž ne bo prav nobene škode, če v bodoče sprejmemo samo tiste referate, ki se nanašajo na vnaprej določeno kongresno temo. Uspeh kongresa se vendar ne meri po številu referatov, marveč po tehtnosti dognanj, ki se v njih razodenejo kot dosežek avtorjevega dela in pa kot povzetek mnenj sobesednikov.

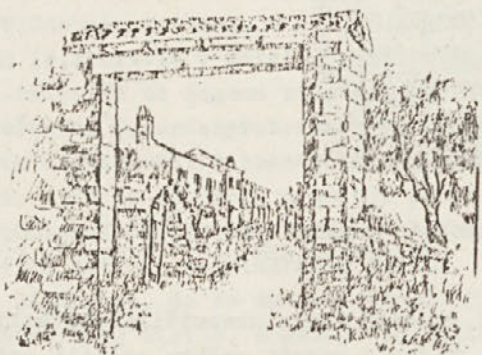
Ulica v Škofijah pri Kopru
(Iz arhiva SEM)

Slovenski udeleženci kongresa so prispevali sedem referatov. Predavali so: N. Kuret o maskah v slovenski Istri, H. Ložarjeva o svatbi v slovenski Istri od Valvazorja do današnjih dni, M. Matičetov o ljudskem pripovedništvu v slovenski Istri in M. Ramovš o vlogi fantovščine v ljudskih plesih slovenske Istre in Primorja, medtem ko je Z. Kumrova podala le nekaj misli k razpravi o problemu ljudskega izročila v sodobnosti, R. Hrovatin je govoril o kriterijih za kategorizacijo večglasja in B. Ravnikar je pokazal nekaj rezultatov proučevanja glasbene folklorje z metodami matematične statistike.

V okviru kongresa se je v Poreču sestala tudi Komisija za raziskovanje ljudskih glasbil, ki pripravlja gradivo za jugoslovanski delež v "Priročniku evropskih

ljudskih glasbil". Treba je bilo namreč dognati, katera glasbila so še neraziskana, se pomeniti o morebitnih dopolnitvah že zbranih podatkov in narediti načrt za bodoče delo.

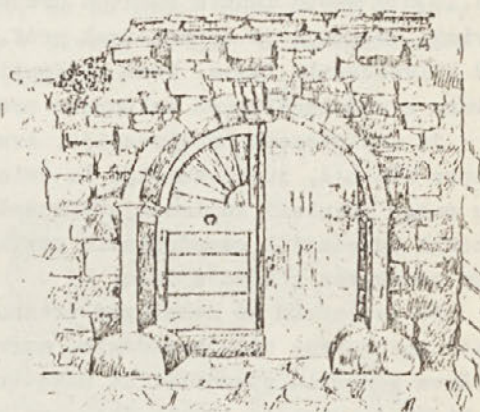
Uredniški odbor časopisa "Narodno stvaralaštvo" in kongresnih zbornikov je na svoji seji razpravljajal o vsebini naslednjega letnika ter sklenil, da se število članov poveča tako, da bosta odslej zastopala vsako republiško društvo po dva. Za Slovenijo sta bila izvoljena N.Kuret in Z.Kumrova.

Kalona v Škofija pri Kopru
(Iz arhiva SEM)

Prijetna in hkrati poučna dopolnitev kongresa so bile nekatere prireditve. Tako smo si pod vodstvom kolegov iz krajevnega muzeja ogledali poreške znamenitosti: starinsko plemiško hišo, v kateri so razstavljene muzejske zbirke, ostanke Neptunovega templja, kamnito "romansko hišo" iz zgodnjega srednjega veka z lesenim mostovžem v zgornjem nadstropju, nekatere značilne fasade starih poreških hiš z gotskimi okni, prizidki in izklesanimi okraski pod mediteranskimi strehami, s katerih štrlijo znamenja novega časa - televizijske antene v družbi svojevrstno oblikovanih dimnikov. Posebno doživetje je bil "koncert" v Eufrazijevi baziliki - evropsko pomembnem spomeniku stavbne umetnosti v Poreču. Pripravili so ga Vrbeničani z otoka Krka. Žene v slikovitih ljudskih nošah in mošje v belih haljah starodavne pogrebne bratovščine so spremljali mašni obred s staroslovenskimi glagolskimi spevi, po maši pa zapeli še mrliško pesem in neke vrste ljudski pasijon, ki sta posebnost njihovega pesemskega izročila. Sivi zidovi prostrane, z visokimi stebri predeljene bazilike, kamniti baldahin nad oltarjem, mozaik v apsi, ki se je z barvno umirjenimi bizantinskimi figurami na zlati podlagi lepo ujemal z živopisanimi nošami - vse to je bil čudovit okvir resnobni, doživeti, ubrano zapeti ljudski duhovni pesmi. Čutil si, da to ni bil koncert, marveč resničnost iz davne preteklosti, ki pa živi še danes in ima tudi današnjemu človeku kaj povedati, če se le zna predati čaru njene zvočne podobe.

Zadnje jutro smo se z avtobusi odpeljali na izlet po Istri. Pot nas je vodila mimo svetovljanskih razkošnih hotelov Plave in Zelene lagune, ob Limskem kanalu skozi istrske vasi v Pazin. Spotoma smo se ustavili blizu Žminja, da smo obiskali nekaj istrskih hiš: enonadstropne iz sivega kamna, s položno streho in stopnicami na zunanji strani. Radovedno smo se povzpeli po njih in se znašli na ploščadi, zasenčeni z brajdo, in tam, kjer bi pričakoval mizo s klopjo, je bil okrogel kamnit vodnjak, iz kakršnih zajemajo tudi naši Kraševci. V hiši si ob odprtem istrskem ognjišču opazil električni štedilnik in v kotu veže je stal pralni stroj, tam blizu prislonjenih vrat v sobo, kjer je posteljo pokrivala starinska tkana odeja. Tehnika prodira pač tudi v odročne kraje Istre! V Pazinu so nam pokazali novo postavljeno narodopisno zbirko v pokrajinskem muzeju, ki gostuje v starem gradu nad brezdnom pazinske jame. Spotoma smo zavili še v zatišje pokopališke cerkvice blizu Berana, ki je vsa poslikana s freskami; med njimi je tudi varianta hrastoveljskega Mrtvaškega plesa. Pozno popoldne smo prispeli v Motovun, ki je s svojimi ozkimi, zavitimi uličicami, visokimi hišami, debelimi zidovi

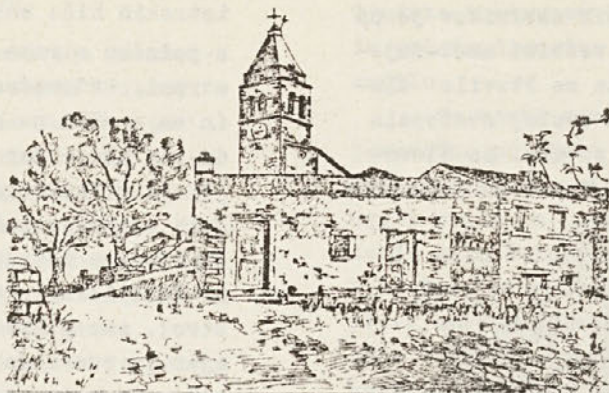
Kalona v Dekanih pri Kopru
(Iz arhiva SEM)

mestnih vrat in še marsičem prava poslastica za raziskovalca ljudskega stavbarstva ali zgodovinarja. Lepote željno oko navadnega popotnika pa se zaiskri tudi ob pogledu na čudovito lego mesta, saj je kot lastovičje gnezdo prilepljeno na pobočje griča, ki se vzdiguje nad valovito, dokaj zeleno istrsko pokrajino. Kdove zakaj mi je njena trpka lepota zadišala po pelinu? Morda zaradi podobnosti z našim Krasom? Suhi zid namesto plotov, okrogle "hiške" iz neobdelanih kamnov za zavetišče pred neurjem, pa borne njivice in še marsikaj me je spominjalo nanj. Ko je sonce zašlo, so se na trgu v Motovunu zvrstile skupine pevcev, plesalcev in godcev. Zadelala je istrska pesem v svojevrstno ubranem dvoglasju, prodorni zvok sopel in drugih piščali je odjeknil od zidov in ob

piskanju dud so se na ritmično razgibano melodijo zavrteli plesni pari. Značilni istrski balun je bil sklepna točka sporeda. Ko je hladni večerni veter potegnil nad krošnjami dreves na bližnjem vrtu in je noč

zagrnila mesto, smo si v slovo segli v roke in si želeli svidenje prihodnje leto v Sloveniji, kjer naj bi bil 18. kongres v septembru 1971.

ZK

Tinjan nad Dekani pri Kopru
(Iz arhiva SEM)

ALPES ORIENTALES VI.

Po treh letih od srečanja v Slovenjem Gradcu leta 1967 se je svobodna delovna skupnost "Alpes Orientales", ki združuje narodopisce vzhodnoalpskih dežel, sešla na šesto zasedanje, tokrat v dneh od 24.5. do 28.5.1970 v mestu Thusis (kanton Graubünden) v Švici. Srečanje je organiziral prof.dr.Robert Wildhaber iz Basla. Tema - "Pastirska kultura v vzhodnoalpskem kulturnem prostoru" - je udeležencem iz Slovenije, Avstrije, severne Italije, južne Nemčije in Švice nudila mnogo možnosti za izmenjavo dosežkov njihovih dosedanjih narodopisnih raziskav in za usmeritev v bodoče delo.

Na tem mestu ne nameravam vrednotiti bogate znanstvene bėre zasedanja, marveč ob splošnem poročilu opozoriti na nekatere misli, ki so dozorele v tistih dneh med slovenskimi udeleženci. Že po prvem delovnem sestanku v prijetno urejeni dvorani se nam je utrnilo spoznanje, ki so ga predavanja v prihodnjih dneh vse bolj poglobljala, da je bila zastavljena tema preveč obširna. Bolje bi bilo že vnaprej določiti v tem okviru manjše naloge, ki naj bi jih bili referati obdelali, potem pa bi njih dosežke dopolnili in poglobili še v diskusiji. Tako pa smo poslušali vrsto referatov, ki so segali na različna področja ali se celo oddaljevali od cilja, ki si ga je bila skupnost "Alpes Orientales" v Slovenjem Gradcu takole začrtala: "Naše delo naj bo čim bolj koordinirano in naj teži k temu, da odkrivamo v obdelanih temah najzgodnejše plasti vzhodnoalpske kulture" (prim. Uvod v zbornik "Alpes Orientales V", Ljubljana 1969).

Pastirska kultura, ki je ena temeljnih sestavin teh plasti, je kot nalašč primerna,

da bi ob njej lahko uresničili postavljeni cilj. Najbolj zvesti načrtu so bili referati iz Slovenije. Tako sta N.Kuret in H.Ložarjeva, ki sta ločeno obravnavala pastirske običaje in šege v gorah in ravnini, požela soglasno priznanje udeležencev sestanka. Prav tako ni mogoče pozabiti temperamentnega predavanja M.Matičetova, ki je pritegnil poslušalce z najnovejšimi izsledki svojih raziskovanj o motivu pastirja Polifema v naši ljudski pripovedki. Mnogo delovne živahnosti sta prinesla tretji dan zasedanja referat Z.Kumrove, ki je opozorila na podobnost med starodavnim švicarskim vabilnim klicem za živino s klicem prekmurskega prekupčevalca perutnine, in referat J.Strajnarja, ki je obravnaval dudu na slovenskem ozemlju.

Med avstrijskimi prispevki naj posebej omenim referat prof. Griessmaierja iz Innsbrucka, ki je prikazal podobo nosačev v planinah kot posebnega stanu, in E. Grabnerjeve iz Gradca, ki je opisala zdravljenje živine v planinah. Obe temi sta vredni, da bi ju na prihodnjem zasedanju obravnavali še referenti iz drugih vzhodnoalpskih dežel. Precej skupnih črt bi lahko odkrili tudi, ko bi se lotili vprašanja vzhodnoalpskih pastirskih stavb. Nekaj jih je nakazal referat podpisane, ki je govoril o pastirskih kočah na koleh v Julijskih Alpah in o njihovem pomeni za raziskovanje ljudskega stavbarstva v Evropi. Nasprotno se je prispevek M.Gschwenda iz Basla omejil na popis najbolj značilnih pastirskih stavb v Švici, ne da bi iskal kakršnihkoli stičišč z nešvicarskimi. K.Beitl z Dunaja, ki je našteval predmete pastirske materialne kulture iz Graubündena v dunajskem Volkskundemuseumu, je vabil, da bi take predmete obdelali referati vseh vzhodnoalp-

skih dežel; seveda bi morali poudariti predvsem tiste, ki jih srečujemo v vseh pokrajinah. Najbrž bi bili dosežki te primerjave prav tako mikavni, kot so tisti, ki jih ugotavljajo raziskovalci v pripovednem ljudskem izročilu, kjer se medsebojno prepleta izročilo treh različnih jezikovnih skupin v vzhodnih Alpah.

Razen navedenih so predavali še: G.Parusini iz Vidma o treh tipih pastirjev v Furlaniji, G.Schroubek iz Münchena o pastirski idili v pesmih, E. Schneeweis z Dunaja o podobi pastirja v religiozni ikonografiji, T.Gantner iz Basla o pastirskem folklorizmu 19.stoletja v Švici, S.Walter iz Gradca o običajih ob dogonu in odgonu živine na Štajerskem, M.Kundengraberjeva z Dunaja o odsevu resničnosti v besedilih pastirskih pesmi, L.Uffer iz Chura o podobi pastirja v retoromanski Švici in A.Maissen iz Chura o kamnitih možicah v švicarskih gorah.

Očitno je, da se sestanki Alpes Orientales vsebolj širijo, bogatijo in poglobljajo. Iz otroka pač raste mož in naša naloga je, da skrbimo za njegovo pravilno rast in razvoj. Skupina Alpes Orientales, ki je hkrati usklajevalec in urejevalec znanstvenih raziskav, združuje vzhodnoalpske narodopisce v strpno in razumevajočo delovno enoto. Širši ko bo krog sodelavcev, dragocenejši bo prispevek k zblizanju in poglobitvi znanstvenih raziskav! In kakšne so naše želje za prihodnja srečanja? Teme naj zajemajo tista občutljiva skupna vprašanja, ki nujno terjajo sodelovanje nas vseh. Takšna je prav gotovo tudi alpska pastirska kultura, ki bo zaradi obsežnosti raziskovalnih nalog zajela tudi še prihodnji sestanek. Ker smo po Thusisu že bogatejši za nekaj spoznanj, bo prihodnjič lažje izbrati nadrobne naloge, ki naj bi jih obdelali referati vseh vzhodnoalpskih dežel. Z veseljem bi seveda pozdravili tudi sodelovanje drugih strok, predvsem arheologije in jezikoslovja. Dobro bi bilo, da bi udeleženci vsaj leto dni pred naslednjim srečanjem sporočili prireditelju naslove svojih referatov. Tako bi prispevke lažje vskladil, po potrebi povabil še druge strokovnjake ter uredil spored srečanja. Udeleženci sami pa bi imeli dovolj časa za temeljito obdelavo prijavljenega referata.

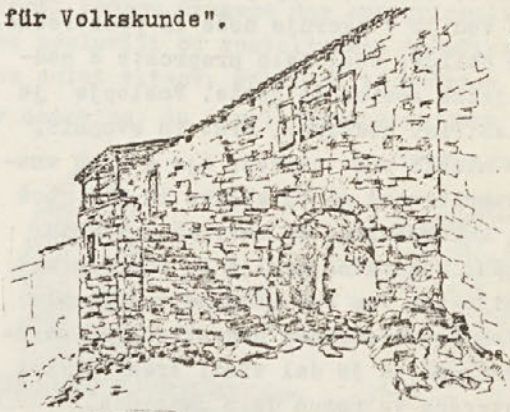
Poročilo o srečanju v Thusisu ne bi bilo popolno, če bi ne omenil prirediteljevega prizadevanja, da z obiski pomembnejših kulturnih spomenikov поблиže spoznamo deželo gostiteljico. Tako smo si ogledali prazgodovinske risbe na skalah v Carschenni, ki so redkost na švicarskem ozemlju. Obiskali smo evropsko pomemben umetnostni spomenik - romansko cerkev sv. Martina s poslikanim stropom - v Zillisu in krajevni muzej prav tam (vodil je domačin dr.Ch.Simonett).

Bili smo v znameniti, grozljivo divji soteski Via mala, skozi katero je nekoč vodila pomembna tovarna pot, nazadnje pa se povzpeli še 1800 m visoko v vas Tschappino na planinah Heinzenberga, kjer nam je M. Gachwend (vodja švicarskega centra za raziskovanje kmečke hiše) razkazal stare pastirske stavbe. Večere so izpolnili stiki z domačini. Kmetje in izobraženci, ki jih je prof. Wildhaber privedel med nas, so v neprisiljenem pomenku prikazali Thusis kot prijetno mestece z zanimivo preteklostjo in lepo okolico, kjer pa življenje nikakor ni lahko in se je zato tudi tu pojavil problem razseljevanja.

Čeprav nedvomno pomemben, pa sestanek narodopiscev v Thusisu v švicarski javnosti ni povzročil nobenega odmeva. Spomnila se ga je le radijska postaja retoromanske Švice in še to po naključju. Njena sodelavka, po rodu iz Jugoslavije, je za naše državljane v Švici pripravila intervju z nekaterimi slovenskimi udeleženci posvetovanja.

Ob slovesu v Thusisu smo si zaželeli skorajšnje svidenje, saj so nova osebna srečanja ter okrepljeni dobri stiki med prijatelji močno povečali prispevek in pomen sestanka v Švici za vzhodnoalpsko narodopisje. Pravo oceno bo seveda mogoče dati šele takrat, ko bo izšel zbornik referatov, verjetno v okviru revije "Schweizerisches Archiv für Volkskunde".

Dr.T.Cevc

Hiša z baladurjem v Ospu pod Črnim kalom
(Iz arhiva SEM)

POSVETOVANJE O EVROPSKIH BALADAH NA NORVEŠKEM

Pod okriljem SIEF (Mednarodna družba za etnografijo in folkloro) je Komisija za ljudsko pesništvo priredila v dneh od 20.-25.avgusta 1970 v Utsteinu pri Stavangerju na Norveškem 3. posvetovanje o delu za sestavo indeksa ljudskih balad evropskih narodov. Prvo posvetovanje je bilo leta 1966 v Freiburgu (Zah.Nemčija), drugo pa leta 1968 v Cikhaju pri Brnu (ČSSR). O obeh smo v Glasniku že poročali. Ta posvetovanja niso navadna srečanja, marveč v resnici delovni sestanki, brez poplave praznih besed. Udeleženci poročajo stvarno o svojem delu,

skupaj rešetajo nastala vprašanja, iščejo rešitev iz težav in se dogovorijo o nadaljnjih nalogah. Tako je bilo tudi letos.

Udeleženci iz ČSSR, Jugoslavije (Slovenijo je zastopala dr. Z. Kumer, Hrvaško pa N. Retig), Madžarske, Zah. Nemčije, Norveške, Finske in Amerike - vseh okrog 30 - so se zbrali v Oslu in skupaj odpotovali v Stavanger na zahodni obali Norveške. Po kratkem ogledu mesta - pomembnega pristanišča in prizorišča zgodovinske bitke, od katere štejejo Norvežani začetek svoje države - nas je obalna ladja pripeljala do otoka Askje, kjer leži bivši samostan Utstein, zdaj lastnina akademije znanosti v Bergenu. Poslopje je bilo sezidano v visokem srednjem veku na obali samotnega zaliva. Po razpustitvi samostana je večkrat menjalo gospodarje in začelo razpadati. Pred nekaj leti so ga obnovili in zdaj je to naravnost idealno mesto za prirejanje manjših seminarjev, posvetovanj ipd. Daleč naokrog ni nobene vasi, na vsem otoku je le nekaj samotnih kmetij in majhno pristanišče. Na vrtu samostana, ki ga obdaja debel suhi zid, se košatijo mogočna stoletna drevesa sredi zelene, kot preproga debele, negovane trate. Iz notranjega dvorišča, obdanega na dveh straneh s stebriščem, prideš v veliko gotsko kapelo in v pritlične prostore samostana (jedilnico, bivšo kuhinjo, knjižnico), stopnice pa vodijo v zgornje sobe in podstrešne meniške celice, zdaj zelo preproste a nad vse prijetne sobice za goste. Poslopje je pravi labirint hodnikov, vrat in stopnic, tako da nikoli prav ne veš, kje se boš znašel, če pritisneš na to kljuko in ali boš dospel, kamor želiš, če zaviješ po onih stopnicah. Nenavadno okolje in odlična organizacija sta ves čas bivanja vzdrževala dobro voljo udeležencev posvetovanja, strogi dnevni red pa je dal tisti trdni okvir, brez katerega je resno delo nemogoče.

Izjemoma je bilotokrat na sporedu tudi nekaj referatov. O. Sirovatka (Brno) je navedel nekaj predlogov za bodoče delo komisije, H. Siuts (Münster) je govoril o nacionalnih in mednarodnih katalogih etnografskih predmetov (kot nekakšnem tehničnem vzorcu sestavljalcem baladnega indeksa v premislek), S. G. Armistead (ZDA) pa je opozoril na pomembnost španskih balad za mednarodno raziskovanje pripovednih pesmi. Sicer pa smo zastopniki vseh dežel poročali o svojih izkušnjah ob sestavljanju indeksov. Za letošnji sestanek naj bi vsak obdelal balade šaljive vsebine. Izkazalo se je, da jih v nekaterih deželah skoraj ni, drugod pa zelo veliko. Nekaterim je delalo težave ugotavljanje, katere balade naj uvrstijo v to skupino in ali spadajo nekatere šaljive pesmi pripovednega značaja že med balade. Razprava je pokazala,

da v nekaterih deželah delo za indeks lepo napreduje. Čehi npr. so del svojega indeksa (skupina balad na teme iz družinskega življenja) celo objavili. Priročna a zajetna knjižica je vzbudila splošno odobravanje. Kmalu bo izšel skandinavski indeks, vendar sestavljen po drugačnih načelih, ker so ga začeli delati že pred več leti, ko te komisije še ni bilo. Pač pa so obljubili, da ga bodo poskusili pred natiskom vsaj nekoliko približati zahtevam komisije. Za prihodnje leto se obeta tudi slovenski indeks, ki ga pripravlja podpisana; gradivo je skoraj do polovice že obdelano. Korist deželnih indeksov je očitna: raziskovalcu poslej ne bo treba pregledati kupe zbirk ali pisariti na vse strani, če bo hotel ugotoviti, ali obstaja še kje balada oz. baladni motiv, ki ga raziskuje, saj bo najnujnejše podatke našel že v indeksu. Odpadla bo tudi težava z jeziki, ker bodo deželni indeksi objavljeni v enem od svetovnih jezikov.

Skupni evropski indeks bo obsegal le tiste balade, katerih variante najdemo v več deželah. Zato je nujno, da pritegnemo k delu tudi predstavnike tistih narodov, ki doslej še ne sodelujejo. Manjkajo npr. Francozi, Italijani, Rusi, Poljaki, ves Balkan in še nekateri. Sklenjeno je bilo, naj bi do prihodnjega sestanka, ki bo leta 1971 v Parizu - ob priliki kongresa SIEF - krog sodelavcev čimbolj razširili, hkrati pa že naredili nekaj poskusnih primerjav doslej obdelanega gradiva, kot osnovo za bodoči evropski indeks. Primerjali naj bi izbrane češke in slovenske balade z družinsko tematiko. Delo si bosta delila O. Sirovatka iz Brna s sodelavci in podpisana.

Zadnja točka sporeda je bila bibliografija literature o baladah. Na prejšnjem sestanku je bilo domenjeno, naj bi jo začeli izdajati s podatki za leto 1968. Gradivo naj bi dotekalo O. Sirovatki v Brno in tam naj bi bibliografija tudi izhajala vsako leto sproti. Zdaj pa je O. Sirovatka z obžalovanjem sporočil, da zaradi trenutnega položaja na Češkem naloge ne more izpolniti. Ker je bibliografija nujen pripomoček za slehernega raziskovalca ljudskega pesemskega izročila, smo se domenili, naj prevzame gradivo podpisana in poskusi najti možnosti za izdajanje bibliografije v Ljubljani.

Po treh dneh napetega dela - seje so bile dopoldne in popoldne, pogovarjali pa smo se tudi med obedi in v odmorih - smo se z avtobusom in ladjo vrnili spet v Stavanger. Razšli naj bi se v Oslu, do tam pa potovali skupno z avtobusom povprek čez Norveško. Še bežen sprehod po mestu, združen z ogledom veličastne katedrale, muzeja, nekaterih starinskih ulic, bogatega ribjega in cvetličnega trga, in že smo se znašli v pri-

stanišču, kjer se ustavljajo velike preko-oceanske ladje in majhne obalne barke, ki so kot nekakšen poštni avtobus: ustavljajo se pri vsakem otočku, da poberejo potnike - včasih je en sam - in naložijo tovor, ki jim ga kar zapeljejo v zevajoči trup. Stavangersko pristanišče je zelo slikovito, ker so lesene obalne hiše prepleskane s svetlimi barvami, pa še vse "počečkane" z reklamnimi napisi in naslovi podjetij. Kot so nam povedali domačini, so hiše v Stavangerju povečini lesene, v stanovanjski četrti, kjer postavljajo le enodružinske hišice, obdane z vrtom, pa sploh ni nobene zidane. Les je za Norvežane najbolj vsakdanje gradivo, saj pokrivajo velik del dežele gozdovi. Vasi skoraj ni, prevladujejo samotne kmetije in manjša mesta, velik del prebivalstva pa živi po velikih obalnih mestih. Prostora torej ne primanjkuje, saj je Norvežanov le štiri milijone.

Človek z juga Evrope si predstavlja Skandinavijo kot mračno in mrzlo deželo. Vendar smo imeli ves čas toplo poletno vreme, brez kaplje dežja, in ko smo se vozili z ladjo od Stavangerja do Haugesunda, se nam je zdelo, da smo v Dalmaciji. Morje je bilo skoraj enako modro, otoki in otočki enako skalnati, le bolj temni. Da smo v deželi fjordov, smo se zavedli šele, ko smo se presedli v avtobus in se vozili ure dolgo ob vodi, ki se je zdela včasih reka, včasih jezero, v resnici pa je bila morska zaleda - Akrafjord. Visoka pobočja, ki so se strmo spuščala do obale, so bila porasla z drevjem, tu in tam je veličastno enoličnost zmotil slap, ki je tik nad cesto padal čez skale v globino. Proti večeru smo prispeli do Solfonna, znanega turističnega središča, kjer pa je luksuzni smučarski hotel tako umaknjen pod hrib, da ne moti pokrajinske slike. Gozd, ki je tukaj dokaj redek, sega tik do hotela in če stopiš med breze, ki se belijo iznad vijoličasto cvetočega resja, ti obstane pogled na obrisi norveških snežnikov z večnim ledom. Od Solfonna se cesta vzpenja v arktično pokrajino nad tisoč metrov visoko. Zelo prostrana je, samotna, vsa posejana z modrimi jezери, temno skalovje pa pokrivajo ponekod zeleni pašniki. Nekje je moral naš avtobus ustaviti, ker si je trop kozic uredil počivališče kar na cesti in se jim ni nikamor mudilo. Človeških bivališč tod skoraj ni, če izvzamemo turistične kočice, ki posnemajo slog starih brunaric z lepo rezljanimi pročelji in so tudi v notranjosti v marsičem podobne značilnim primerkom ljudskega stavbarstva, kakršne sem videla na zemljišču narodopisnega muzeja v Oslu. Tu in tam je še nekaj pastirskih zavetišč. Ko se cesta spet spusti v dolino, se znajdeš v pokrajini Telemark. Tu je v do-

lini Morgendal zibelka norveškega smučanja, tu je E. Grieg dobil napeve za svoje "norveške" skladbe, tu je tudi domovina norveških balad, ki pa pomenijo sedanjemu rodu samo še muzejsko dragocenost. Kar pojejo zdaj, so le novejša lirske pesmi, bolj ali manj umetnega izvira. Vozili smo se mimo samotnih kmetij, ki se zdijo kot zaselki, ker obsegajo po več stavb. Stanovanjsko poslopje je pobarvano s temno rjavordečo barvo ali z belo, pri drugih je ohranjena naravna barvalesa. Kolega Norvežan je pojasnil, da je barvanje hiš novejši, čeprav več stoletij star pojav. Belo barvo je prinesel v deželo šele klasicizem in je z mest prodrlo na deželo. Vendar se mi je zdelo lepo, da se Norvežani ne sramujejo lesenih hiš, da uporabljajo les tudi za gradnjo modernih vil in da jih nič ne skomina po brezličnih betonskih stolpnica - niti v Oslu jih ni videti. Ob neki kmetiji sem videla, da so sušili seno na neke vrste plotu, podobno kot ponekod na Slovenskem deteljo. Kot zanimivost naj omenim še naključje, da je v Telemarki kraj z imenom Vinje. Nehote sem pomislila na našo baladno pokrajino - okolico Moravč - in na vasico Vinje, z domačijo živčkov Katre, naše že kar legendarne pevke balad. Ko se je cesta približala spet morju, se je pokrajina razširila, naselja so postala pogostejša in v daljavi se je pokazalo Oslo. Proti večeru drugega dne smo prispeli tja, se poslovili od gostoljubnih domačinov in se polni vtisov, spominov in načrtov vrnili v domovino, da izpolnimo dogovorjene naloge.

Dr. Zmaga Kumer

Kamini v Dekanih pri Kopru
(Iz arhiva SEM)

ZA DOBRO VOLJO

Iz muzeja so nameravali poslati "na teren" etnografsko ekipo, pa so o njenem prihodu vnaprej obvestili občino, da bi bili vaščani pripravljeni na obisk. Občinski možje so dali oznaniti pred cerkvijo, da bo tega in tega dne prišla v vas ekipa iz muzeja in da naj jo povsod lepo sprejmejo. Tistega dne je neki gospodar stopil na prag hiše, ko sta mu prišli nasproti dve dekleti s torbami. Nagovorili sta ga, češ da prihajata iz muzeja.

"Že prav", je pokimal, "saj so nam povedali." Potem ju je premeril od nog do glave in vprašal: "No, katera je zdaj Ekipa, ta črna ali ta 'blond'?"

Na Slovaškem se zelo zanimajo za svojo ljudsko kulturo. Etnologi bi radi ujeli še zadnje trenutke starega življenja, preden ga zajame civilizacija. Z občudovanjem moramo gledati njihovo načrtno in požrtvovalno delo, da bi zbrali čim več gradiva iz vseh pokrajin. Zavedajo pa se tudi, da je njihova dežela zanimiva za tuje etnoloге, posebno za etnoloге iz dežel, kjer stari način življenja izginja ali pa ga sploh že ni več.

Poleg raznih etnoloških ustanov je zelo močan oddelek za etnologijo na filozofski fakulteti v Bratislavi, ki ga vodi neutrudni profesor Jan Podolak. Etnološki oddelek je tudi pobudnik in organizator seminarja, ki traja štirinajst dni. Prvi je bil pred tremi leti, lani je bil v Liptovski Teplički, letos pa na Oravi. Bila sem na lanskem in letošnjem.

Seminar je bil organiziran za domače študente in za profesorje in študente iz zahodnih dežel. Iz Jugoslavije je bilo šest študentov, po dva iz Zagreba, Beograda in Ljubljane. Dopoldne je bilo delo na terenu, popoldne pa predavanja in razgovori. Teme, ki smo jih obravnavali, so bile iz materialne kulture: poljedelstvo, pastirstvo in živinoreja, ljudska prehrana in transport. Na teren smo hodili v manjših skupinah s slovaškimi študenti, večkrat pa tudi s profesorji. Na popoldanskih predavanjih so nas profesorji seznanjali s svojimi raziskovanji o temah, ki smo jih obravnavali. Seminar je bil od 1. do 14. julija 1969.

Slovaška je še zmeraj precej kmečka dežela in življenje še teče po starih navadah. Ko smo prišli v Liptovsko Tepličko v Tatrach, se mi je zdelo, da smo prišli v živ muzej. Hiše so lesene, ženske povsod v nošah, orodje staro, prehrana domača in zelo preprosta.

Letošnji seminar na Oravi je bil od 31. maja do 14. junija. Orava je v severni Slovaški blizu poljske meje. Prebivalstvo je mešano. Vasi so slovaške in garalske, v katerih govore poljsko narečje. Raziskovali smo v dveh slovaških in v dveh garalskih vaseh. Razen po jeziku in navadah se vasi razlikujejo tudi po tem, da so slovaške strnjene, garalske pa obcestnega tipa in dolge tudi po več kilometrov.

Seminar je bil razdeljen na dva dela. Najprej je bila tridnevna konferenca slovenskih etnologov na temo: Skupne in različne poteze v ljudskih kulturah Slovanov. Predavali so starejši znani slovanski etnologi,

med katerimi naj posebej omenim C. Vakarelskega. S krajšimi referati so sodelovali tudi mlajši, asistenti in sodelavci institutov in muzejev. Po konferenci sta bili dve enodnevni ekskurziji, prva v muzej v Martin, druga v Levočo.

Drugi del seminarja je bil posvečen terenskemu delu. Teme so bile iz socialne in duhovne kulture, porazdeljene v pet skupin: življenje družine, družbeno življenje v vasi, življenjske šege, delovne in pravne šege, letne šege. Vsaka skupina je imela svojega vodjo, strokovnjaka za tisto področje. Skupino za preučevanje družbenega življenja v vasi, v kateri sem sodelovala, je vodil Jan Botik, sodelavec narodopisnega instituta pri Slovaški akademiji v Bratislavi.

Delo na terenu je bilo zelo zanimivo, vendar se je kmalu pokazalo, da teme iz socialne in duhovne kulture niso tako prikladne za tuje študente, kakor bi bile teme iz materialne kulture, ki je vidna in otipljiva. Velike težave so zaradi slabega znanja ali pa sploh neznanja jezika in nepoznavanja snovi, saj je študent navezan le na pripovedovanje informatorja, katerega pa malo razume.

Naj je socialna in duhovna kultura še tako zanimiva, študenta iz tujine zanimajo tudi druga področja, ki so mu bolj vidna in razumljiva. Zato sva s kolegom iz Ljubljane zbirala tudi gradivo iz materialne kulture. Za to delo sva bila letos veliko bolje opremljena kot lani, saj sva imela več fotoaparatorov, magnetofon in filmsko kamero. Brez dobre tehnične opreme si sploh ne moremo več zamišljati etnološkega dela na terenu.

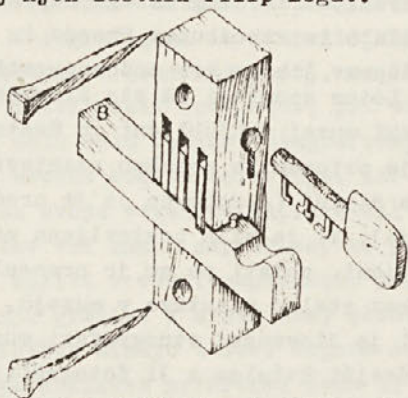
Če naj na koncu primerjam vtise z lanskega in letošnjega seminarja, moram priznati, da se mi je zdelo lani vse bolj organizirano, da je bilo več zagnanosti pri delu in tudi več sproščenosti v medsebojnih stikih. Morda je bilo za letošnje vzdušje krivo to, da je bila najprej konferenca in da smo s pravim delom na terenu začeli šele po petih dneh. Nekoliko pa je verjetno vplivalo tudi spremenjeno politično ozračje. Toda kljub vsemu smo organizatorjem seminarja zelo hvaležni zanj, kajti izkušnje, ki si jih študent pridobi v tuji deželi, pri delu na terenu ali pri izmenjavi mnenj, so zmeraj koristne. Mislim, da bi bilo dobro, če bi podoben seminar, vsaj v jugoslovanskem okviru, poskušali organizirati tudi pri nas.

Duša Krnel

Iz naše zakladnice

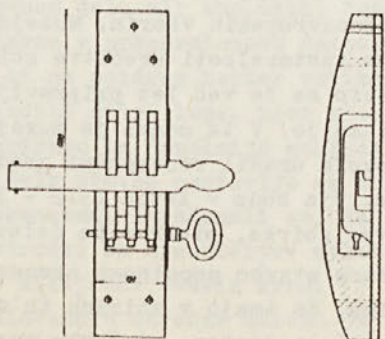
LESENE KLJUČAVNICE

O lesenih ključavnicah pri nas na splošno še malo vemo. Niti tega ne, kje povsod so zaklepali z njimi duri. Pred kratkim je na lep primerek opozoril upravitelj Kovaškega muzeja v Kropi Justin Ažman, ko je za objavo v Glasniku poslal risbo s podatkom, da je bila ključavnica v rabi na lopi, ki so jo pred desetletji podrli, in je zdaj njen lastnik Filip Legat.

Z lesenimi ključavnicami so do prve svetovne vojne zaklepali vsa vrata pastirskih koč na naših višjih planinah, tako na bohinjskih kot na Veliki planini v Kamniških alпах, zato imamo vsaj iz teh območij malo več podatkov. Ugotovljeno je tudi, da spadajo bohinjski leseni "poh" in veliko-planinski "rigel" v vrsto najbolj preprostih ključavnic s ključem, ki delujejo na osnovi prostega pada (nem. Fallriegelschloss). Zdaj se jima pridružuje še kroparska lesena ključavnica.

Lesene ključavnice v pastirskih kočah so bile 40-50 cm dolge in 20 cm široke. V notranjosti so imele 3-4 zapahke, ki so s spodnjim delom segli v plitve odprtine na daljšem zapahu; ta je bil z enim koncem zapet v ključavnici, z drugim se je pa naslanjal na pokončni tram ob vratih in tako onemogočal odpreti vrata. Šele če si v ključavnici obrnil leseni ključ z bradami, so se zapahki toliko dvignili iz odprtin, da je bilo mogoče pritegniti daljši zapah in odprti vrata.

Odkod izvirajo naše lesene ključavnice, še ne moremo zagotovo reči. Iz literature vemo, da npr. v Furlaniji (Timaui) zapirajo duri s prav takšnimi že dva tisoč let (prim. Baragiola, La Casa Villereccia, Chiasso 1915, 51), na Švedskem pa so jih uporabljali že v prazgodovini, v železni dobi in so se preživele na jugu dežele do današnjih dni, vendar le na nekaterih gospodarskih poslopih. V Skandinavijo naj bi bile prišle ključavnice z Bližnjega vzhoda; od tam so obšle zmagovito pot po Starem svetu še pred rimsko civilizacijo (prim. S. Erixon, Technik und Gemeinschaftsbildung, Stockholm 1957). Morda so se ustavile na tej poti že davno tudi pri nas in jih moremo dandanes spoštljivo ogledovati kot dragoceno kulturno ostalino, ki so nam jo staroselci zapustili v trajno last.

Mogoče ve kdo od naših bralcev še za kakšen primerek lesene ključavnice iz drugih krajev Slovenije. So nemara zapirali kašče z njimi? Veseli in hvaležni bomo, za vsak podatek, ki ga pošlje uredništvu Glasnika.

Dr. T. Cevc

KLEKLJANE ČIPKE NA SLOVENSKEM

Prve slovenske klekljarice nam je iskati v Idriji. Nekateri drznejši raziskovalci naših klekljanih čipk so zapisali, da so začeli v Idriji klekljati že v 15. stoletju, torej v času, ko so tam odprli rudnik živega srebra. Vendar so natančnejše raziskave pokazale, da klekljanje v Idriji ni tako staro, pojavi se šele ob koncu 17. stoletja. Zanimivo je, da ga omenja Valvasor približno v istem času tudi v Ljubljani, kjer pa je v preteklem stoletju zamrlo. Iz Idrije se je klekljanje razširilo proti koncu 19. stoletja še na vso okolico mesta, na Cerkljansko in Trnovski gozd, na prehodu v 20. stoletje pa še v Selško in Poljansko dolino. V zadnjih desetletjih so se pojavile klekljarice še na vrhniškem in polhograjskem območju.

Čeprav je že cesarica Marija Terezija v skladu s svojo gospodarsko politiko poskrbela za dvig našega čipkarstva, je bila prva čipkarska šola ustanovljena šele 1876. leta. Odprli so jo v Idriji, tako da so vse do danes največ klekljaric vzgojile prav Idrijčanke, saj poučujejo skoraj po vseh klekljarskih šolah in tečajih. Čipkarsko znanje pa se prenaša tudi iz roda v rod, starejši učijo klekljati mlajše. V 18. stoletju, zlasti pa v prvi polovici 19. stolet-

ja je bilo na domačem trgu veliko povpraševanje po klekljanih čipkah. Zato so se ljudje v vedno večjem številu oprijemali tega dela. Poleg revnejših žena, ki jim je bilo čipkarstvo največkrat edini vir dohodkov, so klekljale tudi premožnejše, celo gruntarske žene, pa še moški in otroci. Večkrat pripovedujejo starejši ljudje, da so si moral kot otroci že do vstopa v šolo zaslužiti s čipkami za obleko in čevlje.

S klekljanimi čipkami obrobljena bogoslužna oblačila in oltarni prti dokazujejo, da je bila včasih Cerkev zelo pomemben odjemalec. Posteljna pregrinjala, velikonočni prtiči, obrobki na čelnikih avb in rokavci pa pričajo, da so po čipkah posegali tudi premožnejši kmetje našega alpskega območja. Ko je v drugi polovici preteklega stoletja pojemale zanimanje domačega trga, so po zaslugi dveh sposobnih idrijskih trgovcev, Franca in Dragotina Lapajnet, začele naše čipke vedno bolj odhajati na zunanji trg. Že ob koncu 19. stoletja so idrijske čipke dobile najvišja odlikovanja na razstavi na Dunaju in Parizu. Tudi danes je glavni odjemalec čipk tujina, kjer so znane kot "pizzi d'Idria", "idrianische Spitzen", torej "idrijske" čipke, čeprav so delo tisočeri neumornih rok od Poljanske doline do Trnovskega gozda, od Logatca do Čepovana. Prenekatera pridna žirovka ali Vojskarica presedi dolge ure pri klekljanju, tudi po deset na dan in potrebuje za klekljanje večjega namiznega prta ves mesec.

Število klekljaric danes vedno bolj upada, saj se je od leta 1963, ko je klek-

ljalo še 12.000 oseb, zmanjšalo na 6.000. Zakaj? Ljudje zatrjujejo, da se jim ne izplača klekljati, ker zasluži klekljarica, ki dela približno po 10 ur na dan, komaj 350 Ndin na mesec. Dekleta si torej raje poiščejo donosnejše delo zunaj doma. Vendar pa klekljarice nenehno poudarjajo, da bi bilo njih število stalno in veliko večje, da bi raje sedele doma ob klekljarskem "poustru", kot hodile po uro daleč v službo, če bi bile vsaj socialno zavarovane, kar so že večkrat zahtevale. Kajpak bi bilo treba nekako odpraviti tudi nesorazmerje med zaslužkom klekljaric in ceno čipk v trgovini. Za ohranitev in dvig našega čipkarstva ne zadoščajo le vzpodbudne besede in prireditve, čeprav jih ne gre podcenjevati.

Letos spomladi pa sta Slovenski etnografski muzej v Ljubljani in Mestni muzej Idrije pripravila posebno razstavo "Klekljane čipke" (strokovno jo je uredila podpisana), ki je bila postavljena najprej v Ljubljani, poleti pa so jo prenesli v Idrijo, kot stalno razstavo v muzeju. Ob otvoritvi je Slovenski etnografski muzej izdal obsežnejši katalog z 31 fotografijami in strokovnim uvodom. Razstava prikazuje razvoj in razširjenost klekljanih čipk na Slovenskem od konca 17. stoletja do danes. Predstavlja izdelovalce čipk, njih število in zaslužek. Posebno poglavje je posvečeno trgovanju s čipkami in dohodku, ki ga je prinašalo čipkarstvo. Tehnološki in ornamentalni razvoj naših klekljanih čipk pa ponazarjajo številni vzorci skupaj z domačimi in tujimi predlogami.

M. Makarovič

Iz ustanov

NARODOPISNO DELO SLOVAŠKEGA NARODNEGA MUZEJA V MARTINU

Za udeležence vsakoletnega mednarodnega narodopisnega seminarja na Slovaškem - med njimi so bili že dvakrat tudi slovenski narodopisci - pripravijo gostitelji vselej tudi nekaj poučnih izletov, med katerimi je redno obisk v znani Slovenské národné múzeum v Martinu. Njegovi začetki segajo v leto 1863. Zanimivo je, da je bila stavba, v kateri je nameščen, zidana prav zanj, medtem, ko se muzeji drugod po Evropi dostikrat stiskajo v neprimernih prostorih graščin in podobnih večjih poslopjih. Muzejska stavba preseneča obiskovalca bolj po svoji velikosti, kot po lepoti, saj arhitektonsko ni posebna mojstrovina. Čeprav se muzej imenuje "narodni", je po značaju predvsem narodopisni. Od leta 1907 je v njem znanstveno središče slovaškega narodopisja, zato menimo, da bo prikaz njegovega dela zanimal tudi bralce Glasnika.

V treh nadstropjih muzejske stavbe je postavljena stalna zbirka, ki prikazuje na pregleden način slovaško ljudsko kulturo, zraven pa sta še manjša arheološka in kulturnozgodovinska zbirka, ki se v številnih podrobnostih dotikata vprašanj ljudske kulture. Z vidika sodobnih razstavnih načel je ureditev narodopisne zbirke popolnoma zastarela; izjema je prikaz ljudskega stavbarstva in pa galerija ljudske umetnosti v tretjem nadstropju, kjer so se zgledovali po zahodnoevropskih vzorih. Muzejski sodelavci se zastarelosti ureditve zbirk zavedajo, zato se že več let pripravljajo na modernizacijo. V ta namen je muzej odkupil in po svoje uredil renesančni grad blizu Martina. Tja bodo v letih 1972 - 1975 prenesli vse zbirke, pisarne in delavnice, da bodo staro stavbo popolnoma prenovili. Če pomislimo, da imajo v zbirkah in shrambah čez 66.306 predmetov, si lahko predstavljamo, kako naporno bo to delo.

Število zaposlenih v muzeju raste sorazmerno s potrebami. V zadnjih šestih letih se je podvojilo. Leta 1969 je bilo v muzeju 85 uslužbencev (od tega 19 z univerzitetno izobrazbo, med njimi 12-14 etnologov), letos jih je že 93. Število se je povečalo predvsem zaradi pospešenih del pri ureditvi muzeja na prostem, o čemer pozneje.

Obiskovalca prijetno preseneti lepo urejeni muzejski arhiv s foto- in diateko, množico risb, slik ipd. Vse risbe so narejene na papirju enotne velikosti, opremljene so s podatki (opis, merilo, nahajališče ipd.) in uvrščene v skupni katalog. Podobno je tudi s fotografijami in diapozitivi. Slovaški narodopisci (tudi študenti, ne le muzejski in inštitutski sodelavci) pri svojem terenskem delu zelo veliko fotografirajo in se jim to seveda bogato obrestuje. Ker uporabljajo za svoje terenske zapiske ali skice predmetov vsi enake zapisnice, ki pa jih je mogoče kupiti v vsaki papirnici, pozneje pri urejanju gradiva v arhiv vsaj glede velikosti listkov nimajo težav. Majhna domiselnost, pa kolikšen prihranek časa in truda!

V martinskem muzeju pripravljajo tudi osrednji katalog gradiva o slovaški ljudski kulturi. Zanj zbirajo podatke o zbirkah v vseh slovaških muzejih in o gradivu, ki ga hranijo na drugih narodopisnih ustanovah.

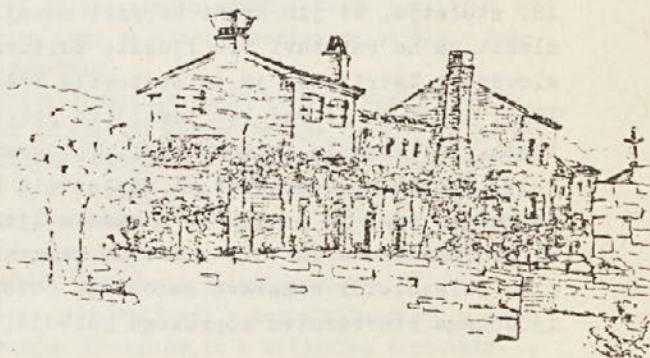
Največje delo slovaškega narodnega muzeja pa je prav gotovo prikaz ljudskega stavbarstva, ki ga bodo uredili kot muzej na prostem. Naloga je poverjena posebni skupini muzejskih sodelavcev, med katerimi so 4 arhitekti, 7 tehnikov, gradbeni delavci in seveda narodopisci. Na zemljišče, ki meri 100 ha, bodo do leta 1983 prepeljali 210 stavb. Zdaj jih stoji 12, do konca letošnjega leta jih bodo postavili še 7. Za vsako stavbo, ki jo določijo za ta skanzen (muzej na prostem), najprej zberejo vse podatke (risbe, fotografije, načrte, opise itd.). To delo opravljajo posebne delovne skupine, ki jih sestavljajo po en etnolog, arhitekt, risar in fotograf. Za eno stavbo porabijo pičla dva meseca, delajo pa silno natančno in si ne dovolijo nobene površnosti niti pri slikovnem delu ali zapiskih. Potem prenesejo stavbo v preparatorske delavnice. Zanje so si na poldrug hektar velikem zemljišču uredili štiri lope, kjer vsak predmet preparirajo in dopolnijo manjkajoče dele. Nato šele stavbo postavijo na določeno mesto v skanzenu. Izračunali so, da bodo znašali stroški za uresničitev celotnega načrta 80 milijonov čeških kron.

Za Slovenské národné múzeum je značilna tudi izdajateljska dejavnost, ki ima že

bogato tradicijo, saj je Sborník Slovenského národného múzea začel izhajati že leta 1898 in je torej najstarejša znanstvena revija na Slovaškem. Razen zbornika izdajajo tudi svoj časopis, številne druge publikacije in propagandno gradivo.

Vprašali smo ravnatelja muzeja dr. Štefana Mruškoviča, kako je mogoče, da dosega muzej tako velike uspehe in kako zmore tolikšne denarne izdatke za uresničevanje svojih načrtov. Povedal je, da je vsa skrivnost uspeha v njihovem delu. V muzeju vlada med delom stroga disciplina, vsi sodelavci so natančni, resni in predvsem temeljiti. Zato si je muzej pridobil tolikšno zaupanje družbe, da dobiva za posebna dela ali knjižne izdaje podporo zvezne vlade in odobreni zneski vselej presegajo zahtevane (!). Vendar je gotovo treba še v nečem iskati vzroke za uspehe slovaških narodopiscev: v njihovem sodelovanju. Vse narodopisne ustanove med seboj zelo tesno sodelujejo. Pruži jih skupni raziskovalni cilj in sorodni metodološki pogledi. Sodelavci muzejev in inštitutov, ki so strokovnjaki za posamezna področja ljudske kulture, posredujejo svoje znanje študentom z občasnimi predavanji na stolici, profesorji stolice pa pomagajo reševati vprašanja v muzejih in inštitutih. Vsi pa skrbijo tudi za naraščaj. Za študente etnologije je praksa v muzeju obvezna. Po drugem letniku delajo štirinajst dni, da se seznanijo z ureditvijo muzeja, dokumentacijo in arhivi, nato pa še štirinajst dni po četrtem letniku, da pomagajo pri muzejskih terenskih raziskavah. Podobno pripravo na poklicno delo nudijo tudi inštituti, vendar v manjši meri.

Janez Bogataj

Kolombini pri Dekanah (Iz arhiva SEM)

Helena Šimonka

Imeli smo ljudi -
v poljani cvet...

Zapustila nas je, kot je delala - tiho, neopazno. A za njo je ostala globoka sled desetletnega temeljitega in požrtvovalnega dela.

V soboto 1. avgusta 1970 je zahrbtna bolezen utrgala življenjsko nit profesorici Heleni Šimonka, kustodinji za etnografijo pri Pokrajinskem muzeju v Kopru. Njena smrt je navdala z globoko žalostjo njene muzejske sodelavce, ki jim je ostala zvesta vse do svoje prerane smrti, težko pa je prizadela tudi druge njene strokovne tovariše po Sloveniji.

Helena Šimonka se je rodila leta 1934 v Slovenski Bistrici. Po končani osnovni in srednji šoli v Ljubljani se je vpisala na univerzo, kjer je diplomirala iz etnologije in umetnostne zgodovine. Med študijem je bila članica akademske folklorne skupine "France Marolt" in sodelovala na vseh njenih nastopih doma in v tujini. Novembra 1960 je bila nastavljena za kustosa-etnologa v koprskem muzeju.

Dela se je lotila z izredno energijo in po dobro premišljenem načrtu, tako da se imamo prav njej zahvaliti za trdne temelje, ki jih ima narodopisno delo v naši ustanovi. Dvoje je imela pri tem pred očmi: da je treba dosledno uporabljati primerjalne metode in da so izhodišče raziskovalnega dela predmeti, tako v muzeju kot na terenu. Zavedala se je, da raste pomembnost muzeja vzporedno z raziskovalnim delom sodelavcev in da so brez njega navidez še tako učinkovite razstave v resnici brez prave podlage.

Uspehe svojega dela je pokazala javnosti deloma na samostojnih razstavah o ljudski noši, o tekstilnih vzorcih 17. in 18. stoletja, ki jih hrani koprski muzej, zlasti pa na razstavi "Iz ljudske kulture v slovenski Istri", ki jo je postavila leta 1968. Zanj se je več let temeljito pripravljala, raziskovala istrske vasi, fotografirala, zbirala predmete in si zapisovala podatke. Le tako ji je uspelo z razstavljenimi predmeti in slikovnim gradivom razgrniti pred obiskovalci razstave samosvojo podobo ljudskega stavbarstva koprskega zaledja, no-

tranjost istrskih domov, lepoto kamnoseških in rezbarskih del, pri ljudski noši pa opozoriti na sorodnost z oblačili hrvaške Istre in Dalmacije ter ostanke renesančnega likovnega izraza.

Razen tega je Helena Šimonka sodelovala z drugimi muzejskimi sodelavci pri urejanju stalnih muzejskih zbirk, vodila strokovno muzejsko knjižnico, pomagala pri konseviranju muzejskih predmetov in skrbela deloma tudi za propagando muzeja. Povsod je pokazala svoje organizacijske sposobnosti in zaradi svojih delovnih uspehov uživala velik ugled pri muzejskih sodelavcih.

Drobna in nežna, zadržana pa tudi zgovorna, je bila prijetna tudi kot človek, dobra kolegica in vsa predana svojemu poklicu. Spomin nanjo bo za vedno ostal med nami.

Janez Kramar

(ravnatelj Koprškega muzeja)

Dr. Alois Schmaus

Vse, ki smo ga poznali, je pretresla novica, da je julija letos umrl v Münchenu dr. Alois Schmaus, profesor na slavističnem oddelku filozofske fakultete in član bavarske akademije znanosti, eden najboljših poznavalcev južnoslovanskega pesemskega izročila. Pred vojno je bil dolga leta lektor na beograjski univerzi in si v tistem času pridobil znanje srbohrvaščine. S Srbijo je bil povezan tudi osebno, po svoji ženi Srbkinji. Osebno skromen, navidez neznamenit, majhne rasti, je bil prof. Schmaus močna, velika osebnost, raziskovalec s širokim obzorjem in pronicavim duhom. Zato so npr. njegove razprave o južnoslovanski epiki temeljna dela s področja folkloristike na Balkanu. Bil je večkrat gost na kongresih Zveze jugoslovanskih folkloristov in njegovi referati spadajo med najtehtnejše kongresne prispevke. Čeprav je bolezen sodobnosti - rak - že nekaj časa izpodkopavala njegove moči, je vendar delal do zadnjega in še teden dni pred smrtjo povabil prijatelja na strokovni pomenek. Odnehal je šele, ko so strahotne bolečine zatemnile tudi njegovega duha. Z njim smo izgubili velikega znanstvenika in pomembnega človeka.

ZK

